

DİLİN CANLANDIRMA GÜCÜ

Maksim Gorki, fırıncı çırağını yıllarında, Tolstoy'un bir hikayesini okurken, öylesine kendinden geçer ki, acaba kağıdın içinde büyümlü bir şey mi var diye havaya kaldırır bakar. Tabii beyaz sahife üzerinde siyah harflerden başka bir şey görmez.

Fakat saf fırıncı çırağını ve bütün saf okuyucuları büyüleyen şey, o ak sahife üzerinde yazılı kara harflerden başka bir şey değildir.

Harfler, seslerin işaretleridir. Kelimeler ise seslerden mürekkeptir. Yazılı veya sözlü işaretlerle, göz önünde bulunmayan her şeyi göz önüne getirebilir, ölüleri diriltebilir, ağaçları konuşturabilirsiniz. Bu büyü değil de nedir?

Güzel bir romanı okurken, Maksim Gorki'de olduğu gibi, kitap, kağıt, harf ortadan kalkar, gitmediğimiz şehirlerde dolaşır, tanımadığımız insanlarla tanışır, onların yatak odalarına hatta ruhlarının içine gireriz.

Dile bu büyük gücü veren nedir? Kendiliğinden çalışan bir şartlı refleks mekanizması dolayısıyla, dilin varlığın yerine geçişi! Ünlü Rus âlimi Pavlov, yaptığı denemelerle köpeklerde sun'i olarak çeşitli şartlı refleksler yaratmaya muvaffak olmuştu. Köpeğe acıktığı zaman et verilirken bir de zil çalınır. Bu hareket tekrarlanınca, köpeğin ağzından, sadece zil sesi ile de salyalar akmaya başlar. Tabii zil sesi karın doyurmaz ama etin hayalini uyandırır.

İnsanoğlunun hayatında kelimeler de aynı rolü oynarlar: Gösterildikleri eşyanın hayalini göz önünde canlandırırlar.

Hayat boyunca öğrenilen kelimeler, bizim hafızamızda, onların hayali ile beraber, gözle görünmez bir dünya yaratırlar. Bir hikayeyi dinler veya okurken, ses ve yazı, hafızamızdaki hayalleri canlandırır. İyi bir edebiyatçı, dilin bu canlandırma gücünden faydalanarak, asıl dünyaya benzer veya ondan daha zengin veya değişik bir hayal dünyası yaratır.

Herkesin bildiği, günlük hayatta kullandığı kelimelerin hayal mekanizmasını daha çabuk harekete getireceği gayet tabiidir. Bundan dolayı büyük yazarlar, yeni kelimeler icat etmekten çok, herkesin bildiği kelimelerle yeni dünyalar yaratırlar.

(...)

Bir yazar, kullandığı her kelimenin dış alemde veya insan hayatında neye tekabül ettiğini bilmelidir. Bülbül ile karga ayrı kuş çeşitlerini gösterir. Şefkat, merhamet ve sevgi kelimeleri arasında öyle ince farklar vardır ki, sevdiklerimizin bize karşı besledikleri duyguyu tavsif ederken bu kelimelerden birini veya ötekini kullanmak, bazen hayati bir önem kazanır.

...İyi yazar, dile hakim olduktan sonra, onu unuttur, bizzat varlık, hayat ve insan ile uğraşır. Daha doğrusu o dili kullanırken dürbünle dünyayı seyreden biri gibi dikkatini kelimelere değil, varlığa çevirir. Dünyayı seyredecek yerde dürbünün kendisine bakan biri, dünyayı değil, dürbünü görür.

Mehmet Kaplan

< http://www.edebiyatogretmeni.net/dilin_canlandirma_gucu.htm >